

Ekonominio nuosmukio poveikis Lietuvos draudimo rinkai

Laura Aidukienė, Aušra Simanavičienė

Kauno technologijos universitetas

Laisvės al. 55–513, LT-44309 Kaunas, Lietuva

El. paštas: laura.uzkuryte@ktu.lt, ausra.simanaviciene@ktu.lt

Anotacija

Nepalanki situacija pasaulio finansų rinkose, šalies ūkio nuosmukis ragina aptarti Lietuvos draudimo rinkos situaciją, palyginti finansinius jos rezultatus su kitų išsivysčiusių šalių draudimo rinkos rodikliais. Svarbu įvertinti mūsų šalies ekonominę ir socialinę aplinką, verslo subjektų ir fizinių asmenų mokumą kaip atskirų veiksmų grupes, susijusias su draudimo rinkos stabilumu ir dinamika.

Pagrindiniai žodžiai: draudimo rinka, gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakos, draudimo rinkos stabilumas ir mokumas, ekonominis nuosmukis.

Įvadas

Lietuvos draudimo rinkoje vykstantys pokyčiai lėmė susiformavusią draudimo rinkos struktūrą pagal draudimo šakas. Šie procesai siejami su Lietuvos draudimo rinkos integracija į Europos Sąjungos (ES) vidaus rinką per naujas konkurencines galimybes, taip pat besikeičiančiais vartotojų poreikiais įsigyjant gyvybės draudimo paslaugas. Ekonomikos lėtėjimas, nulemtas išorės veiksnių, skatina išsamiau išanalizuoti ir įvertinti problemines Lietuvos draudimo rinkos sritis, kurios gali tapti rimta kliūtimi plėtojant draudimo rinką.

Mokslinė problema. Pastaraisiais metais Lietuvos draudimo rinka yra pasiekusi aukštų rodiklių, tačiau dėl ekonominės krizės būtina iš naujo įvertinti ir išanalizuoti tolesnes draudimo veiklos kryptis ir galimybes. Šiame straipsnyje analizuojami Lietuvos draudimo rinkos formavimosi bruožai, lyginami su kitų ES šalių draudimo rinkos rodikliais.

Tyrimo naujumas. Naujų finansinių ir vadybinių sprendimų paieška, atsižvelgiant į esamą finansinę draudimo įmonių padėtį, pagal mokumo, stabilumo ir pelningumo rodiklius, įvertinant investicinio gyvybės draudimo ir KASKO draudimo grupes, kurios visų pirma sureagavo į vykstančius procesus tarptautinėse finansų rinkose ir ekonominėse šalių erdvėse.

Straipsnio temos aktualumas. Draudimo verslo plėtrai didžiulę įtaką daro daugybė vidaus ir išorės veiksnių, kurie susidariusiomis dabartinėmis Lietuvos ekonomikos sąlygomis pasižymi didele kaita ir permainingumu. Tyrimas parodys Lietuvos draudimo

rinkos raidą, išryškins esamas problemas ir leis numatyti perspektyvas.

Tyrimo objektas – Lietuvos draudimo rinkos rodikliai.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Lietuvos draudimo rinkos raidos procesus ir įvertinti plėtros perspektyvas.

Tyrimo uždaviniai:

- atlikti veiksmų, sąlygojančių procesus Europos draudimo rinkoje, analizę;
- įvertinti išorinės aplinkos veiksnių poveikį Lietuvos draudimo rinkos struktūrai;
- nustatyti ir išsiaiškinti netiesioginius draudimo rinkos rodiklius ir atskleisti kitimo tendencijas.

Tyrimo metodai:

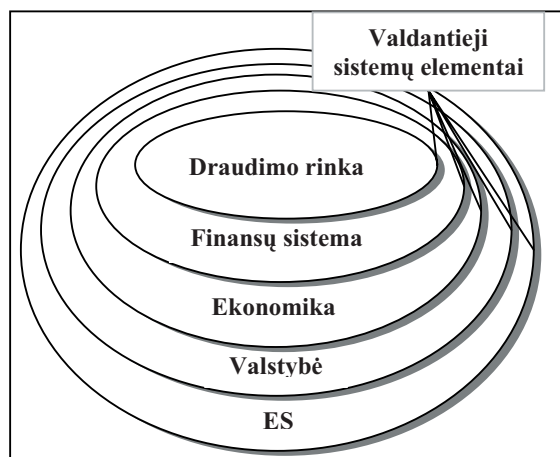
- mokslinės literatūros analizė;
- teisinių aktų analizė;
- statistinių duomenų analizė ir sintezė.

Lietuvos draudimo rinkos plėtros analizė

Lietuvos draudimo rinkos teoriniai sprendimai padeda nustatyti draudimo rinkos svarbą finansų ir socialinėje šalies sistemoje ir išskirti veiksmus, darančius įtaką draudimo rinkai. Draudimo rinka mokslininkų pateikiamuose apibrėžimuose išskiriama kaip finansų rinkos dalis, kurioje pagal tam tikras taisykles veikia integruotos draudimo ir kitos finansinės institucijos bei ūkio subjektai, tarpusavyje susiję įvairiais priklausomybės ryšiais ir sąlygojami tam tikros draudimo aplinkos, taip pat tik draudimo rinkai būdingų finansinių įsipareigojimų (Čibinskienė, Činiauskaitė, Navickas, 2005).

Išsivysčiusiose pasaulio valstybėse tarp sparčiai plėtojamų paslaugų vis svarbesnės tampa finansinės paslaugos. Finansinių paslaugų sistemos viena dalių yra draudimo paslaugos. Kiekvienas žmogus tiek ūkinėje veikloje, tiek buityje nori būti saugus, t. y. jis siekia apsaugoti save, šeimos narius, savo turtą bei verslą ir pan. Todėl pastaraisiais metais ES šalyse (lyginant su kitomis paslaugomis) sparčiau plėtojamas draudimo paslaugų verslas, didėja jo vaidmuo socialiniame ir ekonominiame valstybės gyvenime (Bazu-

rina, Melnikas, 2007). Kaip teigia Čepinskis ir kt. (1999), draudimo rinką tikslinga nagrinėti ją supančių sistemų aplinkoje (žr. 1 pav.).

1 pav. Draudimo sistema kaip žemesnio lygio valstybės posistemė (Čepinskis ir kt., 1999, p. 51)

Draudimo rinkos struktūra siejama su esama finansų sistema ir šalies ekonomika – antra sistemos grandimi. Valstybė tokiu atveju gali būti laikoma trečio lygio supančiąja sistema. Kiekviena supančioji sistema pateikia žemesnių lygių sistemoms tam tikras funkcijas, todėl skirtingo lygio supančiųjų sistemų atskaitos tašku tai sistemai priskirtos funkcijos skiriasi. Buškevičiūtė, Poželaitė (2001) pabrėžė, kad teorijoje ir pasaulinėje draudimo praktikoje draudimo sistemos ir draudimo rinkos dalyviai nėra skirstomi vienodai, nes tai priklauso nuo šalies istorijos, teisinės aplinkos, draudimo verslo raidos, situacijos ir kitų veiksnių. Autorių nuomone, reikia atsižvelgti ir į tai, kad realiai bet kurios valstybės draudimo sistemą veikia pasaulinė draudimo sistema, t. y. įvykiai už šalies ribų, užsienio valstybių politika, globalizacija. Draudimo sistemos vietą pasaulio ekonomikoje Lezgovko ir Lastauskas (2008) pateikia kaip rizikos valdymo būdą, reikalingą ne tik verslui, bet ir kasdiniame gyvenime. Kitaip tariant, rizika gali sukliudyti ne tik pasiekti užsibrėžtų tikslų, netgi paskatinti atsakyti imtis naudingų projektų (Lezgovko, Lastauskas, 2008). Remiantis Čepinskio pateikta draudimo rinkos supančių sistemų aplinka (žr. 1 pav.), matyti, kad nagrinėjant draudimo sistemos atliekamas funkcijas, pasirenkama trečia (supančioji) sistema – valstybė. Tokį pasirinkimą sąlygoja tai, kad valstybės kaip supančiosios sistemos draudimo sistemai priskirtos funkcijos (lyginant jas su žemesnio lygio supančiosiomis sistemomis) yra bendresnio pobūdžio ir platesnio masto. Tai sudaro galimybę visapusiškai išanalizuoti draudimo sistemoje vykstančius procesus. Funkcijos, kurias valstybė vienu ar kitoku būdu (tiesiogiai ar netiesiogiai) priskiria draudimo sistemai, apima ir tas funkcijas, kurias draudimo sistema vykdo kaip finansų ar ekonomikos

sistemos dalis (posistemės) (žr. 1 pav.) (Čepinskis ir kt., 1999).

Išnagrinėjus draudimo sistemos struktūrą, tikslinga išskirti ir apibūdinti draudimo funkcijas pagal šių funkcijų pasireiškimo sritį, kurios mokslinėje literatūroje suskirstytos į šias grupes: socialinę, ekonominę ir politinę. Reikšmingiausios yra draudimo sistemos atliekamos socialinės ir ekonominės funkcijos. Politinių funkcijų reikšmė nėra tokia svarbi, lyginant su pirmomis dvejomis funkcijų grupėmis.

Ekonominiu požiūriu draudimas atlieka kapitalo, pajamų ir kredito išsaugojimo funkcijas, veikia kaip kapitalo rinkų katalizatorius, apsaugo nuo finansinių nuostolių arba juos mažina, taupo ir didina valstybės biudžeto lėšas. Tai būtina šalies vidaus tobulėjimo ir klestėjimo sąlyga (Lezgovko, Barauskaitė, 2005). Draudimo sistema makroekonominio aspektu padeda išsaugoti kapitalą ir šalies pajamas, didina užimtumą. Ši draudimo sistemos funkcija pasireiškia tada, kai užfiksuojamas įvykis ir ekonomine veikla užsiimančiam ūkio subjektui padaroma žala, kuri yra mažesnė nei kapitalo vertė, bet didesnė už ūkio subjekto finansines galimybes atnaujinti vykdytą ūkinę veiklą. Jei nebūtų draudimo sistemos, teigiamas kapitalo balansas nevykstant gamybai neturėtų makroekonominės vertės, nebūtų sukuriama vidaus produktas, didėtų nedarbas (Čepinskis ir kt., 1999). Be išvardytų funkcijų Vasiliauskas (2003) pažymi, kad draudimas turi ir netiesioginį poveikį ekonomikai – sukuriama papildomos darbo vietos, draudimo įmonės moka mokesčius į valstybės biudžetą. Draudimo veiklos metu, ypač didinant kapitalą, sukaupiama daug lėšų. Jų investavimas kapitalo rinkoje itin prisideda keliant ekonominę šalies gerovę (Vasiliauskas, 2003).

Socialiniu požiūriu draudimas yra svarbus, nes draudimo sistema yra naudojama valstybės socialinei politikai vykdyti ir yra laikoma viena tinkamiausių tokios politikos priemonių. Lezgovko ir Barauskaitės nuomone, socialiniu aspektu draudimą galima vertinti kaip žmonių gerovės, prisitaikymo ir turinių skirtumų tarp atskirų visuomenės sluoksnių mažinimo priemonę. Socialinė apsaugos sistema gali būti apibūdinta kaip būdų ir priemonių visuma, siekiant apsaugoti žmones nuo socialinių rizikų (<http://www.draudimas.com/?id=403094>). Socialinė draudimo funkcija yra kaip apsauga, kuri svarbi tiek individualiam asmeniui, tiek pačiai šalies ekonomikai. Socialinės apsaugos nauda svarbi kaip pavojaus (rizikos) perkėlimo mechanizmas tokiose srityse: pašalpa netekus darbo dėl sveikatos, pašalpa nedarbo atveju, pajamų šaltinis senatvėje (Insurance: diploma in mortgage lending, 1996).

Smalenskas (2007) draudimo finansų tikslu nurodo sukeltos žalos likvidavimą pinigais per nustatytą laiką išmokant draudimo išmoką draudėjui. Todėl draudėjas privalo mokėti draudimo įmokas pagal patvirtintus tarifus. Draudėją, mokantį draudikui įnašus,

ir draudiką sieja konkretūs draudimo santykiai. Draudimo santykiai – tai finansų ekonominės kategorijos sudėtinė dalis, kylanti iš draudimo santykių, kuriuose dalyvauja piliečiai, draudimo organizacijos, teismai ir valstybė. Draudimo lėšos, skirtingai nuo finansų, kuriems yra būdingi paskirstymo ir perskirstymo piniginiai santykiai, turi tik perskirstymo piniginius santykius. Jais draudimo finansai perskirsto pinigine forma padarytą žalą tarp draudėjų ir išmoka nustatytu laiku draudimo išmoką, t. y. pinigus. Kuo draudimo fonde draudėjų daugiau, tuo didesnė perskirstomų lėšų dalis žalai atlyginti atitenka nuostolį patyrusiam draudėjui. Todėl jam draudimas yra labai naudingas, nes draudimo organizacija, draudimo fonde turėdama sukaupti daug piniginių lėšų, pajėgia maksimaliai atlyginti patirtą žalą. Todėl draudimo finansai tarp draudimo dalyvių yra objektyviai būtini. Draudimo finansai turi būti panaudoti kaip ekonominė kategorija visoms draudimo rūšims. Net ir palankiais valstybei metais būtina kuo daugiau piniginių lėšų sukaupti į draudiminį fondą, kad būtų galima perskirstyti nuostolius ne tik tarp draudėjų, bet ir per tam tikrą laiką, nes draudiminiai įvykiai yra nenuspėjami (Smalenskas, 2007).

Remiantis mokslininkų teiginiais, apibūdintas draudimo sistemos vaidmuo šalies ekonominiėje ir socialinėje aplinkoje rodo plačią draudimo įmonių veiklos sferą ir jų veiklos kryptingumą. Kiekvienam rinkos dalyviui yra aktuali draudimo įmonių finansinė padėtis, kuri vertinama pačių draudimo įmonių veiklos rodikliais ir šalies draudimo rinkos plėtra. Šių pagrindinių rodiklių analizės pagrindu siekiama atskleisti Lietuvos draudimo rinkos plėtros situaciją.

Tyrimo metodologija

Bernat, Grundey (2007) pažymėjo, kad draudimo rinkos analizę tikslinga analizuoti dviem būdais: ilguoju ir trumpuoju periodu. Trumpuoju periodu neatšispindi paklausos dinamikos pokyčiai, tačiau analizuojant priežastis per trumpąjį periodą galima tiksliau sudaryti draudimo rinkos plėtros prognozes.

Tiek gyvybės, tiek kitos draudimo rūšys ES yra labai heterogeniškos. Draudimo įmonių absoliučios ir santykinės rinkos dalys, draudimo techninė informacija pagal atskiras draudimo šakos grupes, išsiplėtimas ir prasiskverbimas, pasirašytos tiek tiesioginio, tiek netiesioginio draudimo įmokos – tai svarbios dimensijos siekiant įvertinti rinkos plėtrą ir atliekant prognozes (Lezgovko, Lastauskas 2008). Šie rodikliai, nors ir netobuli, padeda nusakyti ir svarbiausia – palyginti draudimo reikšmę tam tikrų šalių ekonomikai. Remiantis šiomis nuostatomis, tyrimui atlikti pasirinktas metodas, pritaikytas draudimo rinkos padėčiai vertinti netiesioginiais rodikliais. Daugelis autorių nurodo, kad pasaulinėje praktikoje, vertinant šalies draudimo rinkos situaciją, dažniausia naudojami šie draudimo įmonių rodikliai:

- **Draudimo tankio.** Draudimo tankis – tai per metus šalyje surinktos draudimo įmokos, gyventojų skaičius. Draudimo tankio rodiklis parodo, kiek pasirašytų draudimo įmokų tenka vienam gyventojui, atskleidžia draudimo potencialą.
- **Draudimo prasiskverbimo.** Draudimo prasiskverbimas – tai per metus šalyje surinktos draudimo įmokos, bendrasis šalies vidaus produktas (BVP). Draudimo prasiskverbimo rodiklis parodo draudimo vietą šalies ūkio sistemoje, t. y. kokią dalį BVP „uždirba“ draudimo paslaugų rinkai.
- **Draudimo išsiplėtimo rodikliai.** Draudimo išsiplėtimas – tai draudimo sutarčių ir gyventojų skaičius. Naudojant draudimo išsiplėtimo rodiklį įvertinama draudimo rinkos plėtra – kiek vienam Lietuvos gyventojui tenka galiojančių draudimo sutarčių.

Tyrimo rezultatai, Lietuvos draudimo rinkos plėtros tendencijų vertinimas

Pasaulio finansų rinka yra finansų–kredito organizacijų visuma, kurios, veikdamos kaip tarpininkai, perskirsto pasaulio mastu finansų aktyvus tarp kreditorių ir paskolų gavėjų, finansų išteklių pardavėjų ir pirkėjų. Pasaulio draudimo rinka, kuri yra viena finansų rinkos, egzistuojančios kaip savarankiškas ekonomikos fenomenas ir besiformuojančios kaip nacionalinių ir regioninių rinkų visuma, sudėtinė dalis, veikiama globalizacijos proceso permaitinimų, patiria daugelį permaitinimų. (Lezgovko, 2003). Analizuojant vykstančius makroekonominis procesus ES ir Lietuvoje, matyti suintensyvėjusios finansinės krizės poveikio ekonomikai rezultatas: dėl jos prasidėjęs nuosmukis visame pasaulyje pasireiškė stipriu pasaulinės prekybos ir gamybos sumažėjimu. Reikia pabrėžti, kad finansų rinkos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios, todėl nuosmukis vienoje šalyje veikia kitų šalių ekonomiką. Galima išskirti šias veiksmų grupes, turinčias įtaką Europos ir Lietuvos draudimo rinkos plėtotei:

- pokyčiai pasaulinėje finansų rinkoje;
- Vyriausybės fiskalinės politikos ir monetarinės politikos priemonės, sprendimai ir jų įtaka vartojimui;
- makroekonominiai procesai: ekonominis augimas, nedarbas, infliacija, biudžeto deficitai, kainų indeksai. Jų poveikis vartotojo galimybėms ir sprendimams.

Pagal Draudimo priežiūros komisijai pateiktas finansines ataskaitas bei Europos draudimo ir perdraudimo federacijos duomenis, matyti draudimo rinkos dinamika. XX a. pabaigoje, kuriantis bendrajai Europos rinkai, Europos kompanijos pradėjo jungtis. 2000 m. sparti ekonomikos globalizacija paskatino Europos draudimo kompanijas vienyti, nes tik didelės kompanijos galėjo sėkmingai konkuruoti tarptautinėje rinkoje. Šiuolaikinis draudimas nėra ribojamas nacionalinių sienų – vienos šalies rezidentai gali įsi-

gyti draudimą iš kompanijos, kurios įstatinio kapitalo kilmė yra labai nutolusi nuo pardavimo sandorio vietos. Be to, draudimo veikla verčiasi ne vien draudimo kompanijos – nemažai bankų, gavę reikalingą licenciją, įsteigia arba nuperka draudikus, suteikia savo pavadinimą ir integruoja į visą finansinės grupės veiklą (pvz., SEB, Hansa grupės). Šios galimybės generuoja labai įvairius rezultatus skirtingose šalyse, nes jų teisinės sistemos, ekonominė sąranga, perkamoji galia, draudikų ir bankų rinkos galia, vartotojų poreikiai yra nevienodi (Lezgovko, Lastauskas, 2008).

Dabartinė draudimo rinkos struktūra yra nulėmta per pastarąjį dešimtmetį vyravusių išigijimų ir susiliejimų. Pagrindiniai rinkos lyderiai šią padėtį įgijo būtent dėl šios veiklos, o ne dėl evoliucinės verslo plėtros. Išigijimai ir susiliejimai daugiausia grindžiami masto ekonomijos argumentais, noro sustiprinti pozicijas tarptautinėje draudimo arenoje, išplėsti siūlomų draudimo paslaugų ir produktų kiekį ar įsitvirtinti kuriame nors regione. Svarbią reikšmę draudimo rinkų raidai turi įstatymai. Ekspertai pabrėžia, kad kontinentinėje Europoje draudimo teisinio reguliavimo derinimas kiek lėtesnis nei, pvz., JAV ar Jungtinėje Karalystėje. Žinoma, svarbūs ir kiti – tiek piniginiai, tiek nepiniginiai – veiksniai, darantys įtaką pasirenkant individus, nes draudimo raidai itin svarbi visuomenės nuomonė apie šios paslaugos reikalingumą, skaidrumą, patikimumą.

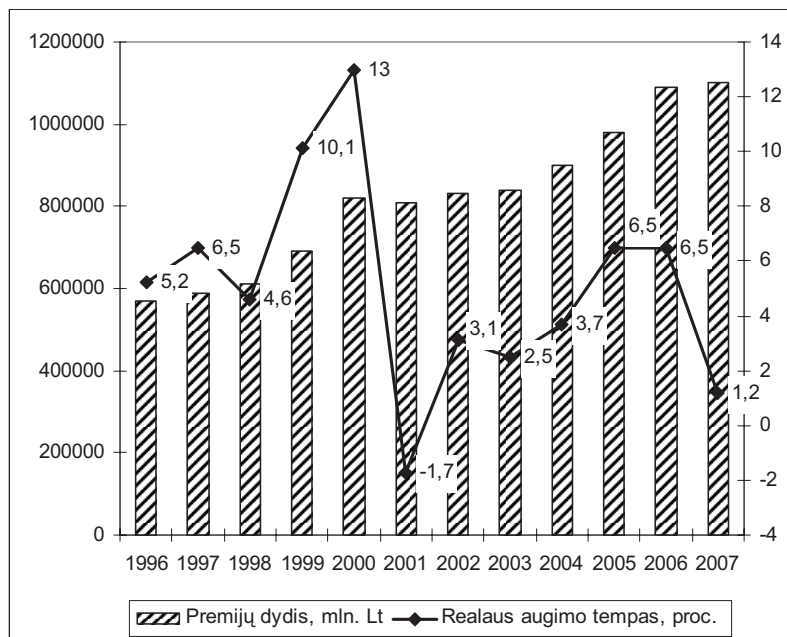
Pagal CEA (Europos draudimo ir perdraudimo federacijos) ataskaitą matyti, kad nuo Europos draudimo kompanijų gautų premijų dydžio yra skaičiuojamas realus rinkos augimo tempas, kuris nuo 1995–

1996 m. atitinkamai padidėjo 5,2 proc. ir 6,5 proc. 1997 m. užfiksuotas mažesnis augimas – 4,6 proc., kai premijų dydis siekė 615079 mln. eurų.

Didžiausias Europos draudimo rinkos plėtros procesas vyko 2000–2001 m., kai buvo pasiektas 13 proc. realus augimo tempas, o premijos siekė 818814 mln. eurų. Tačiau 2001 m. pabaigoje Europos draudimo rinkoje gautas premijų dydis nusmuko iki 812721 mln. eurų. Tai rodo rinkos augimo tempo mažėjimą, nes augimo tempas sudarė tik 1,7 proc.

2007 m. gautas premijų dydis siekė 1122187 mln. eurų, ir realus rinkos augimo tempas vertinamas 1,2 proc. Tai ryškus Europos draudimo rinkos plėtros sulėtėjimas. Šiam sulėtėjimo procesui didelės įtakos turėjo išaugusi konkurencija tarp draudikų (ypač ne gyvybės draudimo sektoriuje) ir konkurencija tarp skirtingų finansinių sektorių kylant ekonomikai. Kita priežastimi galima laikyti JAV finansų krizę, siejamą su 2007 m. antro pusmečio įvykiais.

Pasaulio infliacijos raidai didelės įtakos turėjo žaliavų kainų ir pasaulio ekonomikos sąlygų kaita. 2008 m. liepos mėn. metinė infliacija EBPO šalyse padidėjo iki 4,8 proc. Ją daugiausia lėmė kylančios maisto ir energijos išteklių kainos. *Brent* žalios naftos barelio vidutinė kaina 2008 m. buvo 98,3 JAV dol., t. y. 35 proc. didesnė nei vidutinė jos kaina prieš metus. *Brent* žalios naftos kainos pakilo iki rekordiška aukšto lygio – 147,5 JAV dol. (2008 m. liepos 11 d. duomenimis). Vėliau kainos pradėjo mažėti, o mažėjimo tendenciją dar labiau skatino finansų rinkų neramumai (*Draudimas Lietuvoje: 2008 m. apžvalga*).

2 pav. Europos draudikų premijų dydis ir realus augimo tempas, 1996–2007 m. (CEA Statistics N.36, 2008)

2008–2009 m. draudimo rinkos rezultatai parodė sąsajas su pokyčiais pasaulinėje finansų rinkoje. 2008 m. rugsėjo mėn. įvykiai sukretė pasaulinę finan-

sų rinką: bankrutavo *Lehman Brothers* bankas, *Merill Lynch* banką prisijungė komercinis bankas *Bank of Amerika*. Ties bankroto slenksčiu atsidūrusios drau-

dimo kompanijos *AIG* akcijos nukrito 61 proc. Ši finansų krizė JAV sukėlė grandininę reakciją pasaulio finansų rinkose: pasikeitė situacija Izraelio finansų rinkose (Tel Avivo biržoje nukrito visi kainų indeksai, krito visų Izraelio bankų akcijų kursai), Rusijoje krito bendrovių akcijų kursai (*Transneft* akcijos nukrito 16,5 proc., *Sberbank* akcijos – 14,3 proc., *Rosneft* – 10,3 proc., *Uralkalij*– 12,5 proc.). Azijoje vyko panašūs procesai: Honkongo ir Šanchajaus biržose krito daugelio stambių Azijos bendrovių akcijų kursai (http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20080924/horizontai_01.html). Taigi JAV prasidėjusi finansų krizė staiga paveikė ir kitas pasaulio finansų rinkas. JAV Federalinis rezervų bankas, Europos centrinis bankas (ECB) ir įvairių valstybių centriniai bankai ėmėsi koordinuotų veiksmų, stengdamiesi sureguliuoti padėtį fiskalinės politikos ir monetarinės politikos priemonėmis. Dėl pasaulio ekonomikos lėtėjimo grėsmės centrinių bankų veiksmai monetarinėje politikoje pasikeitė, tačiau dėl didėjančios infliacijos ir išsivysčiusiose šalyse ryškėjančių ekonomikos lėtėjimo ženklų tapo dviprasmiška vykdyti pinigų politiką. Taikant monetarinės politikos priemones ir sprendžiant infliacijos mažinimo klausimus vykdoma stipri monetarinė politika – didinama bazinė palūkanų norma, taip mažinant pinigų kiekį, tačiau aukšta palūkanų norma neigiamai veikia ekonomikos augimą, todėl lėtėjant ekonomikai aukštos palūkanų normos nėra tinkama priemonė skatinti ekonomikos augimą. Dėl šių priežasčių atskirose šalyse centriniai bankai vykdė skirtingą monetarinę politiką.

ECB sustiprėjusią infliacijos didėjimo riziką ir būtinybę suvaldyti infliacijos lūkesčius, pinigų politikos nešvelnino, bet per du kartus padidino bazinę palūkanų normą – nuo 3,5 iki 4 proc. – ir nekeitė iki 2007 m. pabaigos. 2008 m. liepos mėn. dėl išaugusios eurozonos infliacijos iki 4 proc. (gegužės mėn.) padidino palūkanų normą dar 25 baziniais punktais – iki 4,25 proc. Anglijos bankas (BOE) per 2007 m. bazinę palūkanų normą pakėlė nuo 5 iki 5,75 proc., tačiau jau 2007 m. gruodžio 6 d. ją sumažino 25 baziniais punktais – iki 5,5 proc., ir 2008 m. tęsė švelninimo politiką. Todėl 2008 m. vasario ir balandžio mėn. palūkanų normą mažino dar po 25 bazinius punktus – iki 5 proc.

Kylančios palūkanų normos turėjo įtakos investicijų į skolos vertybinius popierius (SVP) pelningumui – anksčiau išgitytų (mažesnio kupono) obligacijų vertė mažėjo, ir priešingai, krentant palūkanų normoms, tokių vertybinių popierių vertė didėjo. 2007–2008 m. akcijų kursai pasaulio finansų rinkose svyravo dažniau nei 2006 m. Akcijų kursų svyravimai tiesiogiai lėmė draudimo įmonių, taip pat ir gyvybės draudimo įmonių, valdomų pensijų fondų (bent dalį lėšų investuojančių į akcijas) pelningumą.

Makroekonominiai procesai. Nuo 2008 m. pastutinio ketvirčio Europoje fiksuotas ekonominio nuosmukio laikotarpis. Europos ekonomika sulėtėjo, kai kurios šalys registravo didžiausią nuosmukį šiame dešimtmetyje. Eurozonos ekonomika praėjusiam ketvirtvyje lėtėjo 1,5 proc. Tai sudarė 1,2 proc. per metus. Vokietijos ekonomika sulėtėjo 2,1 proc., lyginant su praėjusiu ketvirčiu. Tai blogiausi šalies ekonominiai rodikliai nuo 1990 m. Prancūzijos ekonomika lėtėjo 1,2 proc., Italijoje užregistruotas 1,8 proc. lėtėjimas – tai blogiausi duomenys nuo 1980 m. Šie duomenys vertė ECB mažinti palūkanų normas (http://ec.europa.eu/news/economy/090119_1_lt.htm). Šiuos procesus lėmė ir tai, kad tarptautinės kompanijos nutraukė investicijas, sumažėjo eksportas.

Analizuojant Europos draudimo rinkos struktūrą pagal gyvybės ir kitas draudimo grupes matyti, kad Europoje gyvybės draudimas pagal gaunamų premijų dydį sudaro didžiąją visos Europos draudimo rinkos dalį (62,3 proc.) (žr. 3 pav.).

Ne gyvybės draudimo grupės yra koncentruotos, iš kurių didžiausią dalį pagal gaunamų premijų dydį užima motorinių transporto priemonių (11,6 proc.) draudimo grupė. Konkurencija turi stiprų poveikį šios draudimo grupės rodikliams, nes mažina draudikų pajamas dėl mažesnių kainų vartotojams. Įdomu, kad transporto priemonių nuolat daugėja, tačiau tai neturi poveikio šiai ne gyvybės draudimo sričiai plėtoti. Kita svarbi sritis – sveikatos draudimas ir draudimas nuo nelaimingų atsitikimų – išskirta kaip atskira draudimo grupė, užimanti 11,2 proc. visos Europos draudimo rinkos dalies (CEA Statistics N.36, 2008).

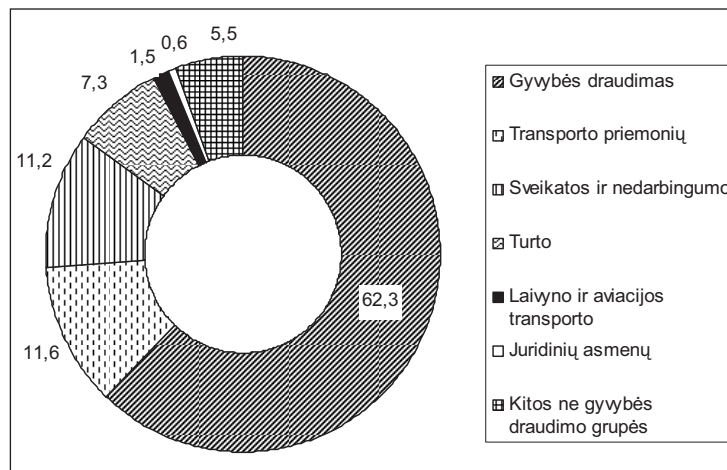
Manoma, kad susidomėjimas sveikatos draudimu turi tendencijas plėstis, nes didėja sveikatos paslaugų kainos, susidomėjimas ir rūpestis sveikata bei gerove, ypač noras apsisaugoti nuo finansinių sunkumų nelaimės atveju (Lezgovko, Lastauskas, 2008).

Turto (nuosavybės apsaugos) draudimo grupė pagal 2007 m. gautų premijų dydį užima 7,3 proc. visos Europos draudimo rinkos ir yra glaudžiai susijusi su padidėjusiomis nekilnojamojo turto kainomis.

Jūriniam, aviaciniam ir kitų transporto priemonių draudimui keleri metai iš eilės būdingas kritimas: pagal 2007 m. rezultatus ši draudimo grupė užima tik 1,5 proc. visos Europos draudimo rinkos dalies (CEA Statistics N.36, 2008). Tai aiškinama tuo, kad Jungtinė Karalystė sudaro net 45 proc. šios rinkos dalies, kurios nuosmukis pastaraisiais metais daugiausia susijęs su JAV dolerio vertės pakilimu ir tarptautine konkurencija (Lezgovko, Lastauskas, 2008).

Esami rezultatai pagrindžia, kad sulėtėjusi ekonomika atsispindi draudimo rinkos rodikliuose, kurie išsamiau atsiskleidžia analizuojant Lietuvos draudimo rinką.

Suskaičiuoti netiesioginius santykinius rodiklius galima, kai jie susiję su ekonominiais ir sociali-

3 pav. Europos draudimo rinka pagal gyvybės ir ne gyvybės draudimo grupes, proc. (CEA Statistics N.36, 2008)

niais pokyčiais šalyje, ir jautriai reaguoja į šalies ekonominės situacijos pablogėjimą: didėjantį nedarbą šalyje, augančią infliaciją, vartotojų kasdienio krepšelio dydžio mažėjimą ir t. t. Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad draudimo tankis Lietuvoje 2004–2008 m. pakito daugiau nei 2,25 karto. Tai rodo kylantį draudimo rinkos potencialą ir daugėjimą

surenkamų draudimo įmokų šalyje per metus. Tačiau remiantis 2008 m. duomenimis, galima daryti išvadą, kad draudimo rinkos rodikliai itin priklauso nuo ekonominės padėties mūsų šalyje, nes draudimo tankio rodiklis per 2008 m. sumažėjo 28,61 Lt (4,62 proc.). 2008 m. vienam Lietuvos gyventojui teko 591 Lt pasirašytų draudimo įmokų.

1 lentelė

Netiesioginių Lietuvos draudimo rinkos rodikliai

Metai	2004	2005	2006	2007	2008
Draudimo tankis, Lt	271,3	317,2	433,6	621,1	608,2
Skvarba, proc.	1,50	1,50	1,80	2,10	1,80
Išsiplėtimas, vnt.	1,11	1,01	1,24	1,39	1,30

Sudaryta autorių, remiantis *Draudimas Lietuvoje: 2008 m. apžvalga*.

Netiesioginis draudimo rodiklis, parodantis draudimo svarbą šalies ekonomikoje, yra draudimo rinkos dydis, kuris lyginamas su BVP, t. y. draudimo prasiskverbimo (skvarbos) rodikliu. Šis rodiklis yra priklausomas nuo dviejų kintamųjų – BVP ir surinktų draudimo įmokų sumos. Pasaulio finansų krizei palietus ir Lietuvos ekonomiką, šalies BVP 2008 m. didėjo 3 proc., kai 2007 m. BVP augimas buvo beveik tris kartus didesnis. 2008 m. spalio–gruodžio mėn. buvo fiksuoti daugelio veiklų (65 proc. bendrosios pridėtinės vertės) neigiami rezultatai. Sparčiausiai krito statybos (-10,3 proc.), žemės ūkio ir žuvininkystės (-5,2 proc.) šakų sukuriama pridėtinė vertė. Augo tik finansinio tarpininkavimo, nekilnojamojo turto ir kitos verslo paslaugų (2,4 proc.) ir ne rinkos paslaugų grupės (0,7 proc.) pridėtinė vertė. Prasiskverbimo rodiklis 2008 m. sumažėjo iki 1,8 proc. – tai rodo sumažėjęs Lietuvos gyventojų ir įmonių aktyvumas draudimo rinkoje. Trečias draudimo rinkos rodiklis yra draudimo išsiplėtimas, kuris rodo, kiek per ataskaitinį laikotarpį vienas gyventojas sudarė draudimo sutarčių. 2005 m. draudimo rinkos išsiplėtimo rodiklis, lyginant su 2004 m., sumažėjo 0,1 punkto. 2006 m. išau-

go pasirašytų draudimo sutarčių ir gyventojų skaičiaus santykis: išsiplėtimo rodiklis padidėjo 0,23 punkto ir sudarė 1,24 vienetų sutarčių vienam Lietuvos gyventojui. Lemiantys veiksniai, kurie turėjo įtakos draudimo rinkai išsiplėsti, buvo spartus šalies ekonomikos augimas, didėjantis vartotojų sąmoningumas, bendras ekonominis išprusimas, draudėjų kvalifikacija ir aktyvi jų veikla draudimo rinkoje. 2007 m. išsiplėtimo rodiklis didėjo mažiau – 0,15 proc., o 2008 m. sumažėjo iki 1,3 vnt. Tai rodo mažesnę sutarčių skaičių, tenkantį vienam gyventojui.

Jei lyginti, matyti, kad 2008 m. *Europos draudimo rinkos* skvarba siekė 7,5 proc., draudimo tankis – 5009 Lt, *pasaulio* mastu – atitinkamai 4,1 proc. ir 906 Lt. Vertinant šiuos rodiklius matyti, kad Lietuvos draudimo rinka, žvelgiant iš ilgalaikės perspektyvos, turi didelį augimo potencialą, nes, kaip rodo pateikta statistika, ji dar labai atsilieka nuo ES ir pasaulio rodiklių. Lietuvos draudimo rinka atsilieka ir nuo Centrinės ir Vidurio Europos valstybių – čia draudimo skvarba 2008 m. sudarė 2,8 proc., tankis – 708 Lt (*Draudimas Lietuvoje: 2008 m. apžvalga*).

Draudimo rinkos rodikliai pagal gyvybės ir ne

gyvybės draudimo šakas padėjo įvertinti pagrindines Lietuvos draudimo rinkos plėtros tendencijas. Draudimo rinka visų pirma apibūdinama šiais rodikliais: sudarytų sutarčių ir išmokėtų išmokų verte, o tai leidžia įvertinti Lietuvos draudimo rinkos augimo tempus (žr. 2 lent.).

Kaip matyti pagal 2 lentelėje pateiktus duomenis, draudimo rinka per 2002–2008 m. pagal įmokų dinamiką padidėjo 225,1 proc., o tai sudaro 1410,7 mln. Lt; išmokų vertė per 2002–2008 m. padidėjo 259,7 proc., o tai sudaro 743,2 mln. Lt.

2 lentelė

Pasirašytų įmokų ir išmokų struktūra bei dinamika

Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gyvybės draudimo įmokos, neišskaičius perdraudikų dalies, mln. Lt	106,8	229,6	234,9	289,0	454,4	788,1	534,3
Gyvybės draudimo įmokų augimo tempas, lyginant su praeitu laikotarpiu, %	n/a	215,0	102,3	123,0	157,2	173,4	67,8
Gyvybės draudimo išmokos, neišskaičius perdraudikų dalies, mln. Lt	43,2	29,2	38,1	43,3	47,1	134,5	270,8
Gyvybės draudimo išmokų augimo tempas, lyginant su praeitu laikotarpiu, %	n/a	67,6	130,5	113,6	108,8	285,6	201,3
Ne gyvybės draudimo įmokos, neišskaičius perdraudikų dalies, mln. Lt	519,9	620	694,5	790,2	1013,1	1302,6	1503,1
Ne gyvybės draudimo įmokų augimo tempas, lyginant su praeitu laikotarpiu, %	n/a	67,6	130,5	113,6	108,8	285,6	201,3
Ne gyvybės draudimo išmokos, neišskaičius perdraudikų dalies, mln. Lt	243	301,5	281,5	354,6	453,6	599,1	758,6
Ne gyvybės draudimo išmokų augimo tempas, lyginant su praeitu laikotarpiu, %	n/a	119,3	112,0	113,8	128,2	128,6	115,4
Draudimo įmokos, neišskaičius perdraudikų dalies, iš viso:	626,7	849,6	929,4	1079	1467,5	2090,7	2037,4
Draudimo įmokų prieaugio tempas, lyginant su praeitu laikotarpiu, %	n/a	35,6	9,4	16,1	36,0	42,5	-2,5
Draudimo išmokos, neišskaičius perdraudikų dalies, iš viso:	286,2	330,7	319,1	397,9	500,7	733,6	1029,4

Sudaryta autorių, remiantis *Draudimas Lietuvoje: 2008 m. apžvalga*.

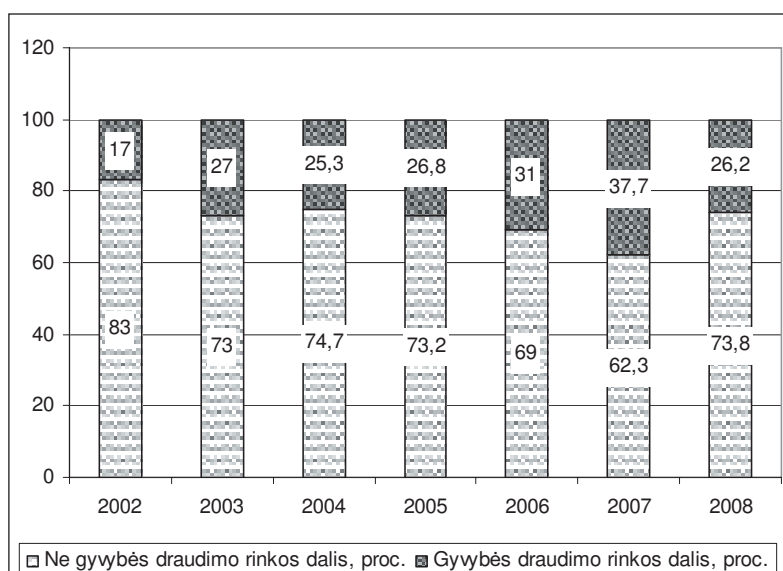
Kaip matyti iš 2 lentelės duomenų, Lietuvos draudimo rinkoje dominavo ne gyvybės draudimas. Jo pasirašytos draudimo įmokos 2002 m. sudarė 83 proc. visų pasirašytų įmokų. Gyvybės draudimo dalis sudarė 17 proc. 2004 m. Lietuvos draudimo rinkoje ne gyvybės draudimo veikla išlaikė didesnius augimo tempus ir tai sudarė 74,7 proc. visų pasirašytų įmokų, gyvybės draudimo – 25,3 proc. Šie rezultatai rodo, kad gyvybės draudimo rinkos augimas 2004 m. buvo sulėtėjęs. Taigi analizuojant išskiriami pagrindiniai draudimo rodiklių įmokų ir išmokų pokyčiai per vienerius metus, o pagrindiniai įvykiai siejami su pateikiamais rezultatais.

2002 m. būdingi įvairių draudimo rūšių gana dideli plėtojimosi tempai. Draudimo įmonės pasirašė 775 mln. Lt draudimo įmokų, t. y. 62 proc. daugiau nei 2001 m. Per 2002 m. išmokėta 286 mln. Lt draudimo išmokų (56,3 proc. daugiau nei 2001 m.).

2003 m. tiesiogiai draudžiant ir perdraudžiant buvo pasirašyta 849,6 mln. Lt draudimo įmokų, taigi prieaugio tempas siekė 35,6 proc. 2003 m. pasirašyta 229,6 mln. Lt gyvybės draudimo įmokų. Įmokų sumos didėjimą (215 proc.) lėmė 2002 m. gyvybės drau-

dimo sutarčių sudarymo gausumas, kilęs gyventojams skubant pasinaudoti ypač palankia pajamų mokesčio lengvata, taikyta iki 2003 m. sudarytomis gyvybės draudimo sutartims. Todėl 2003 m. įmokų augimui didžiausią įtaką darė periodinių įmokų pagal 2002 m. sutartis gavimas. 2003 m. gyvybės draudimo sutarčių buvo sudaryta 24 tūkst., o per 2002 m. – 84 tūkst. Dėl tokio augimo iš dalies sumažėjo ne gyvybės draudimo įmonių gyvybės draudimo rinkos dalis, nes pastarosios vykdė veiklą tik pagal sutartis, sudarytas iki 1997 m. liepos 31 d. 2003 m. ne gyvybės draudimo įmonės pasirašė 620 mln. Lt įmokų.

2004 m. išliko 2003 m. Lietuvos draudimo rinkos tendencijos – draudimo rinka toliau augo. Per 2004 m. pasirašyta 929,4 mln. Lt draudimo įmokų (9,4 proc. daugiau nei per 2003 m.), išmokėta 319 mln. Lt žalų (3,5 proc. mažiau nei per 2003 m.). Geriausiai Lietuvos draudimo rinkos pokyčius atspindi gyvybės ir ne gyvybės draudimų įmokų dydis, pagal kuriuos galima grafiškai pavaizduoti, kokią dalį Lietuvos draudimo rinkos užima gyvybės ir ne gyvybės draudimų šakos (žr. 4 pav.).

4 pav. Lietuvos draudimo rinkos struktūra pagal gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakas, proc.

2005 m. draudimo rinka pirmą kartą viršijo 1 mlrd. Lt kartelę – per 2005 m. pasirašyta 1079 mln. Lt draudimo įmokų (16,1 proc. daugiau nei per 2004 m.), išmokėta 379,9 mln. Lt žalų. 2005 m. Lietuvoje gerokai sparčiau buvo sudaromos gyvybės draudimo sutartys. Todėl per 2005 m. pagal pasirašytas draudimo įmokas gyvybės draudimo užimama rinkos dalis padidėjo iki 26,8 proc., ne gyvybės draudimo sumažėjo iki 73,2 proc.

2006 m. Lietuvos draudimo rinka itin sparčiai plėtėsi: pasirašytos įmokos viršijo prognozes – išaugo 36 proc. – ir viršijo 1,4 mlrd. Lt. Tačiau 2006 m. draudimo sistemoje buvo išmokėta 500,7 mln. Lt žalų (išmokų, įskaitant gyvybės draudimo išperkamąsias sumas). Lyginant su 2005 m., šis rodiklis padidėjo 25,8 proc. Daugiausia išmokų (90,4 proc. visų išmokų) išmokėta pagal ne gyvybės draudimo sutartis. 2006 m. ne gyvybės draudimo rinka per šiuos metus pagal pasirašytas draudimo įmokas pasiekė 993,8 mln. Lt – tai sudarė 69,0 proc. draudimo rinkos. Gyvybės draudimo rinkos dalis per 2006 m. padidėjo iki 31 proc.

2007 m. draudimo rinka pasižymėjo sparčiu augimu, ypač gyvybės draudimo šakoje: gyvybės draudimo įmokų buvo pasirašyta 173,4 proc. daugiau nei 2006 m., o ne gyvybės draudimo rinkos augimo tempas buvo 128,6 proc. (lyginant su 2006 m. rezultatais). Kaip ir kiekvienais metais gyvybės draudimo rinkoje daugiausiai įmokų pasirašyta paskutiniiais metų mėnesiais. Per 2007 m. ketvirtą ketvirtį pasirašytų įmokų suma siekė 254,8 mln. Lt, t. y. beveik trečdalis (32,3 proc.) visų per 2007 m. gyvybės draudimo rinkoje pasirašytų įmokų. Mažiausiai pasirašyta per pirmą ketvirtį – 143,6 mln. Lt, arba 18,3 proc. visų per 2007 m. pasirašytų įmokų. Reikia pabrėžti, kad vis didesnį populiarumą per 2006–2007 m. pasiekė investicinio gyvybės draudimo rūšis, leidžianti už-

dirbti daugiau iš sėkmingų investicijų į akcijų ar obligacijų rinkas. Investicinio draudimo sutarčių dalies didėjimas rodo, kad žmonės vis labiau buvo linkę rizikuoti, tikėdamiesi papildomų pajamų iš investicinės veiklos. 2007 m. taip pat pastebima, kad nors Lietuvos draudimo rinkoje vyravo ne gyvybės draudimas, tačiau gyvybės draudimo rinkos dalis augo gerokai sparčiau: per 2007 m. ji padidėjo 6,7 proc. ir sudarė 37,7 proc. visos draudimo rinkos. Didėjanti gyvybės draudimui skiriamų draudimo įmokų dalis rodo, kad šalyje kylant ekonomikai gyventojai ne tik draudėsi nuo gresiančių rizikų, bet vis daugiau lėšų skyrė kaupimui. Paminėtina, kad gyvybės draudimo išmokų augimo tempas (285,6 proc.) 2007 m. viršijo pasirašytų įmokų augimo tempą (173,4 proc.). Daugiausia išmokėta pagal tradicinio gyvybės draudimo sutartis – 56,9 proc. visų gyvybės draudimo išmokų (iš jų 53,1 proc. pagal draudimo išgyvenimo atvejui sutartis), 27,9 proc. – pagal sutuoktuvinio draudimo sutartis ir 15,2 proc. – pagal investicinio draudimo sutartis. Taigi matyti, kad didžiąją išmokų dalį sudarė kaupiamasis gyvybės draudimas.

2008 m. pasirašyta 2037,4 mln. Lt draudimo įmokų, t. y. 2,5 proc. mažiau nei 2007 m. Skirtingai nei pasirašytos įmokos, draudimo išmokų suma padidėjo 40,3 proc. ir viršijo 1 mlrd. Lt (1029 mln. Lt). Įvertinus per 2008 m. pasirašytų įmokų dydį matyti, kad draudimo rinka 2008 m. pirmą kartą pakeitė kryptį – įgavo neigiamą augimo tempą. Gyvybės draudimo rinka sumažėjo 32,2 proc. (iki 534,3 mln. Lt), o ne gyvybės draudimo rinkos augimo tempas 2008 m. siekė 201,3 proc. – rinka padidėjo iki 1503,1 mln. Lt.

2008 m. Draudimo priežiūros komisijai pateikti Lietuvos Respublikoje registruotų draudimo bendrovių ir kitų ES valstybių narių draudimo įmonių filialų, įsteigtų Lietuvoje, draudimo veiklos Lietuvoje duomenys patvirtino Draudimo priežiūros komisijos

prognozes. Ne gyvybės draudimo rinka, kaip ir prognozuota, 2008 m. augo 13 proc., o gyvybės draudimo – išsipildė netgi pesimistiškesnis už prognozes scenarijus – rinka sumažėjo trečdaliu (32 proc.). Per pastaruosius šešerius metus sparčiai augusi draudimo rinka 2008 m. pakeitė kryptį. Tai natūrali reakcija į pasaulio ekonomiką paveikusia finansų krizę. Jos pasekmes draudimo srityje labiausiai pajuto investicinis gyvybės draudimas, kuris prarado ne tik ilgą laiką turėtas pirmaujančias pozicijas, bet ir draudėjų pasitikėjimą. Iš ne gyvybės draudimo grupių pirmiausia į prasidedantį sunkmetį sureagavo KASKO (transporto priemonių) draudimas. 2008 m. draudimo išmokos, skirtingai nei pasirašytos įmokos, išaugo 38 proc. ir pasiekė rekordinę sumą – daugiau nei 1 mlrd. Lt. Ne

gyvybės draudimo išmokos pernai augo 24 proc. Daugiausia buvo išmokėta KASKO ir TPVCA (transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės) draudimo išmokų (70 proc. visų išmokų). Pagrindinės priežastys, lėmusios tokius rezultatus – infliacija ir išaugęs vidutinis žalos dydis. Gyvybės draudimo išmokos, lyginant su 2007 m., padidėjo du kartus. Išaugusios gyvybės draudimo išmokos liudijo, kad nekantriai draudėjai pasidavė bendrajai ekonominio sunkmečio nuotaikai ir suskubo nutraukti sutartis.

Analizuojant tiesioginių ir netiesioginių veiksnių grupes, turinčias įtakos procesams Lietuvos draudimo rinkoje per pastaruosius kelerius metus, įvertinti ekonominiai-socialiniai rodikliai ir jų poveikis draudimo rinkos plėtrai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Veiksniai, turintys įtakos Lietuvos draudimo rinkai

Veiksniai	Neigiamas poveikis Lietuvos draudimo rinkai
Nedarbo lygio didėjimas	Lietuvos gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, nedarbo lygis pradėjo didėti 2008 m. antrą pusmetį. Ketvirtą 2008 m. ketvirtį nedarbo lygis sudarė 5,8 proc. ir buvo 2 proc. didesnis nei trečią 2008 m. ketvirtį ir beveik dukart didesnis nei ketvirtą 2007 m. ketvirtį. Statistikos departamento duomenimis, per metus nedarbo lygis išaugo 1,5 proc.: nuo 4,3 proc. 2007 m. iki 5,8 proc. 2008 m.
Darbo užmokesčio mažėjimas	Nors 2008 m. antrą ketvirtį bruto darbo užmokestis padidėjo 3,4 proc., trečią ketvirtį – 3,2 proc. Tačiau jau 2008 m. ketvirtą ketvirtį bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualių įmonių) sumažėjo 2,2 proc., o tai sudarė 49,3 Lt. Teigiama, kad dažnoje įmonėje darbo užmokesčio mažinimas yra neišvengiama prisitaikymo prie ekonominės situacijos priemonė. Galima teigti, kad augant nedarbui ir mažėjant darbo užmokesčiui, mažėja ir žmonių perkamoji galia. Dėl šių priežasčių tikėtina neigiama paklausa gyvybės draudimo paslaugoms.
Kreditavimo sąlygų pasikeitimai	Išaugusios namų ūkių skolos aptarnavimo išlaidos mažina gyventojų realiai disponuojamas pajamas. Šalyje auganti infliacija, didėjančios palūkanos už terminuotus indėlius skatina gyvybės draudimo paslaugų vartotojų pasitraukimą.
Verslo įmonių veiklos nuostolingumas	Labai sumažėjusios arba siauriamos verslo įmonių veiklos apimtys. Šie procesai susiję su sumažėjusiomis eksporto apimtimis į užsienio rinkas, susitraukusia krovininių pervežimo paslaugų rinka, pardavimo apimčių sąstingiu automobilių rinkoje. Apyvartinių lėšų trūkumas ir stringantys atsiskaitymai tarp verslo subjektų bei mažėjančios jų investicijos į plėtrą ar išteklių atnaujinimą padidino nutraukiančių veiklą įmonių skaičių.
Vykdoma mokesčių politika	Didėjant biudžeto deficitui ir tuo pat metu prastėjant Vyriausybės galimybėms skolintis kapitalo rinkose, sumažinti Lietuvos skolinimosi reitingai tarptautinėse kapitalo rinkose. Tai didina skolinamo kapitalo kainą, formuoja mokesčių politikos sprendimus, susijusius su atskirų mokesčių didinimu. Vyriausybė, siekdama švelninti „Sodros“ deficitą, sumažino į privačius pensijų fondus pervedamą įmokos dalį (nuo 2009 m. liepos mėn.) iki 2 proc. darbuotojo mokamos įmokos „Sodrai“.
Pasaulinės finansinės krizės pasekmės	2008 m. Lietuvos gyvybės draudimo rinkos dalies praradimas sietinas su investicinio gyvybės draudimo patrauklumo smukimu. Nekilnojamojo turto antrarūšių paskolų krizei, prasidėjusiai JAV 2007 m. pabaigoje, peraugus į pasaulinę finansų krizę, smuko vertybinių popierių kainos. Tai nepateisino draudėjų lūkesčių uždirbti iš investicijų ir lėmė investicinio draudimo patrauklumo kritimą, ypač sumažėjo vienkartinį įmokų skaičius.

Sudaryta autorių, remiantis Statistikos departamento ir *Draudimas Lietuvoje: 2008 m. apžvalga* duomenimis.

Taigi atlikta analizė parodo, kad Lietuvos draudimo rinka reaguoja į bendrą situaciją pasaulio finansų rinkose ir Lietuvos ekonomikoje. Pasaulinė finansų krizė sutapo su Lietuvos ūkio augimo lėtėjimo ekonominio ciklo faze, todėl neigiamas poveikis draudimo rinkai gerokai didesnis.

Mūsų šalies ūkiui perėjus į lėtėjimo laikotarpį, DPK prognozavo, kad 2008 m. gyvybės draudimo rinka sumažės 22 proc., o ne gyvybės draudimo rinka

padidės 12 proc. Vertinant ataskaitinių metų rezultatus matyti, kad prognozės buvo netikslios: gyvybės draudimo rinka pagal surinktas įmokas sumažėjo net 32 proc.

2009 m. taip pat prognozuojamas neigiamas draudimo rinkos augimo tempas. Šiuo metu prognozuoti ilgesniam laikotarpiui sudėtinga dėl nuolat besikeičiančios ekonominės situacijos, įstatyminės ir mokesstinės bazės. Įvykus bet kokiems pokyčiams mi-

nėtose srityse, iš naujo įvertinamos ir prognozės. Tai rodo, kad sudarytos prognozės turi didelės paklaidos tikimybę, todėl nėra atlikti sudėtingesni matematiniai skaičiavimai.

Vertinant draudimo įmonių stabilumo ir mokumo rodiklius svarbu paminėti, kad ekonominio nuosmukio pasekmės finansiniam draudimo rinkos stabilumui ir draudimo įmonių mokumui nepakenkė, nes 2008 m. nė vienos draudimo įmonės leistino mokumo riba nebuvo viršyta (minimali leistina mokumo koeficiento riba lygi 1). Bendras visų draudimo įmonių mokumo koeficientas 2008 m. buvo 2,3 (gyvybės draudimo įmonių – 2,4, ne gyvybės – 2,2.), todėl mokumo koeficiento reikšmei, esant daugiau nei 2, draudimo rinkos būklė vertintina kaip stabili.

Išvados

1. Draudimo paslaugų paklausa – tai vienas sudėtingiausiai įvertinamų draudimo rinkos elementų, nes ji susijusi su šalies gyventojų ir įmonių poreikiu apsisaugoti nuo pačių įvairiausių komercinių, gamybinių, finansinių, techninių, gamtinių ir kitų rizikų. Draudimo rinkos rodikliai glaudžiai susiję su šalies gyventojų pragyvenimo lygiu, gaunamomis pajamomis. Lietuvos draudimo rinkos struktūros analizė, skirtingai nei ES šalyse, atskleidė, kad didžiąją draudimo rinkos dalį sudaro ne gyvybės draudimas. Pagrindinės priežastys išskirtos šios: nevienodas ekonominės socialinės aplinkos lygmuo ir ribotos finansinės galimybės.
2. Ekonominės aplinkos veiksniai turi tiesioginį poveikį draudimo rinkos rodikliams, todėl blogėjanti šalies ūkio padėtis, gyventojų išlaidų persikirstymas, atskiruose verslo sektoriuose patiriami sunkumai, sulėtėjęs kreditavimas, sumažėjusi naujų transporto priemonių pardavimų apimtis, nekilnojamojo turto rinkos sąstingis, apyvartinių lėšų trūkumas ir stringantys atsiskaitymai tarp verslo subjektų bei mažėjančios jų investicijos į plėtrą ar išteklių atnaujinimą yra įvardijamos kaip pagrindinės priežastys, dėl kurių sumažėjo visa draudimo rinka ir įgavo neigiamą augimo tempą.
3. Netiesioginiai draudimo rinkos rodikliai susiję su socialinės aplinkos veiksniais: nedarbo lygio augimu, mokesčių lengvatų panaikinimu gyvybės draudimo atveju, masinės emigracijos iš šalies augimu, gyventojų perkamosios galios sumažėjimu. Tai žymi neigiamą draudimo rinkos reakciją, susitraukimą ir rodo neigiamą požiūrį į draudimo rinką. Pirmosios ekonominio sunkmečio pasekmės juntamos draudimo portfelio struktūros pokyčiuose: sumažėjusi KASKO civilinės atsakomybės draudimo dalis, draudėjų pasitikėjimą prarandanti ilgalaikio investavimo gyvybės draudimo dalis.

Literatūra

1. Bazurina, B., Melnikas, B. (2007). Lietuvos draudimo perspektyvos bendroje Europos sąjungos rinkoje. *10-oji Lietuvos jaunujų mokslininkų konferencija „Verslas XXI amžiuje“*.
2. Bernat, T., Grundey, D. (2007). Insurance market maturity: a comparative study in Poland and Lithuania. *Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas*, 13 (3), 184–190.
3. Buškevičiūtė, E., Poželaitė, R. (2001). Draudimo veiklos plėtros prielaidos Lietuvoje. *Inžinerinė ekonomika*, 6 (26), 32–37.
4. Čepinskis, J., Raškinis, D. (2005). *Draudimo veikla*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
5. Čepinskis, J., Raškinis, D., Stankevičius, R., Šernius A. (1999). *Draudimas*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
6. Čibinskienė, A., Činauskaitė, J., Navickas, A. (2005). Draudimo paslaugų industrija: formavimasis bei plėtra. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 34, 33–41. Kaunas.
7. European Insurance in Figures. (2007). CEA Statistics, 36 [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-10-02]. Prieiga internete: <<http://www.cea.eu/index.php>>.
8. Finansų rinkas sukretė „juodasis pirmadienis“. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-10-02]. Prieiga internete: <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20080924/horizontai_01.html>.
9. *Insurance: diploma in mortgage lending*. (1996). 3rd ed, 23–29. London: The Chartered Institute of Bankers.
10. Kinduryus, V. (2008). Teoriniai draudėjų elgsenos tyrimo aspektai ir jos apraiškos Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje. *Ekonomika*, 81, 52–73.
11. Lezgovko, A., Barauskaitė, J. (2003). *Ekonominiai ir socialiniai gyvybės draudimo aspektai*. Draudimo ir rizikos valdymo institutas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-10-02]. Prieiga internete: <<http://www.draudimas.com/?id=403094>>.
12. Lezgovko, A., Lastauskas, P. (2008). Šiuolaikinė draudimo rinka ES šalyse ir Lietuvoje: analizė ir perspektyvos. *Ekonomika*, 82, 127–146.
13. *LR draudimo priežiūros komisija*. Draudimas Lietuvoje: 2007 m. apžvalga.
14. *LR draudimo priežiūros komisija*. Draudimas Lietuvoje: 2008 m. apžvalga.
15. LR draudimo priežiūros komisijos nutarimas dėl gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakos draudimo grupių aprašymo patvirtinimo. Europos komisijos tinklalapis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-10-02]. Prieiga internete: <http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/transposition/lithuania/d6.11-ml-lt.pdf>.
16. Pasaulinis ekonomikos nuosmukis rimtai paveikė ES. Europos komisijos tinklalapis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-10-02]. Prieiga internete: <http://ec.europa.eu/news/economy/090119_1_lt.htm>.
17. Smalenskas, G. (2007). *Finansai*. Vilnius: Homo liber.
18. Vasiliauskas, A. (2003). *Verslo draudimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

The Recession Effect on Lithuanian Insurance Market

Summary

The scholastic problem is reliability of Lithuanian insurance market. Lithuanian insurance market is sensitive to changes in the external environment; therefore this threatens the financial stability of the insurance market. Lithuanian insurance market is in stagnation period, this is confirmed by lower indexes of insurance development. In order to evaluate the position of the country's life and non-life insurance market more accurately, it was expedient to evaluate the quantitative influence of the main economics and social factors. Therefore, calculations presented in the paper have been done on the basis of available statistical data – indirect indexes.

The subject of the research is indexes of Lithuanian insurance market.

The aim of the research is to analyse the processes of Lithuanian insurance market.

Conclusions and results of the work are: the analysis of external environment helps estimate the main forces that insurance market cannot control but that have influence on financial indexes. The results showed that the main factors that have influence on growth of life insurance are inflation level and disturbance in international financial markets, and the main factors that have influence on growth of non-life insurance are decreasing demand of new cars, high number of damages, changing situation in the building market and elemental forces.

The stagnation in Lithuanian insurance market is due to economic and social conditions that are disclosed by statistics indexes. The global economy experienced a slowdown and rising inflation, which was mainly caused by the rapid rise in food and energy prices. Course of events was related to international financial market crisis. The dramatic crisis in the international financial markets and its global repercussions are major challenges to the liberal economic system, demanding a rapid reaction from government and far-reaching efforts. Fluctuations in stock quotations have a direct impact on the profitability of insurance undertakings as well as the pension funds managed by life insurance undertakings that invest at least part of their funds in shares. The main economic factor is increasing unemployment that was influenced by the economic decline and by the rapid decrease in the number of job vacancies. Economic issues pointed up limited availability of wage restraint; therefore rising prices and falling purchasing power force residents to procure only indispensable commodities and services. The working capital turnover as well as slackened off settlements between business subjects impeded business conditions. Therefore these factors show that unfavourable situation in financial markets had a direct impact on the slowdown in the rate of growth of unit-linked life and non-life insurance.

Keywords: insurance market, life and non-life insurance, Lithuanian insurance market growth, recession.

Straipsnis recenzuotas.

Straipsnis gautas 2009 m. spalio mėn.; straipsnis priimtas 2010 m. kovo mėn.

The article has been reviewed.

Received in October, 2009; accepted in March, 2010.